

DOI: <https://doi.org/10.36719/2706-6185/37/52-57>

**Anar Hüseynov**

Azərbaycan Dövlət Aqrar Universiteti

doktorant

anar.huseynov.1979@internet.ru

**Sərxan Hüseynov**

Gümüşhane Universiteti

doktorant

sarkhan.huseynov.01@gmail.com

## **BİZNES SUBYEKTLƏRİNİN İDARƏ EDİLMƏSİNDƏ MÜASİR KONSEPSİYALAR VƏ ONLARIN MAHİYYƏTİ**

### **Xülasə**

Biznes subyektlərinin idarə edilməsi elmdə XX əsrin 60-70-ci illərindən başlayaraq meydana gəlmişdir ki, bu da öz növbəsində idarəetmə konsepsiyaları müxtəlif ölçülü biznes subyektləri olan firma və müəssisələr tərəfindən istifadə olunmağa başlamışdır.

Biznes subyektlərinin idarə edilməsində müasir konsepsiyalar firma və müəssisələrin məqsəd və strategiyalarının seçilib həyata keçirilməsində davamlı bir prosesidir. Biznes subyektlərinin idarəedilmə konsepsiyası firma və müəssisələrdə üç strateji makro parametrindən asılıdır: böyümə, müdafiə və inkişaf.

Əldə edilmiş makroiqtisadi göstəricilərə baxdıqda onu vurğulamaq yerinə düşərdi ki, biznes subyektlərinin rolu böyük olsa da, son illər ərzində iqtisadiyyatımızın çoxsaxəliliyi təmin olunmuş və bu istiqamətlərdə dövlətimizin apardığı məqsədyönlü islahatlar biznes subyektlərinin inkişafında öz töhfələrini verməkdədir.

**Açar sözlər:** *biznes, rəqabət, iqtisadiyyat, sahibkarlıq, innovasiya*

**Anar Huseynov**

Azerbaijan State Agrarian University

Ph. D. student

anar.huseynov.1979@internet.ru

**Sarkhan Huseynov**

Gumushane University

Ph. D. student

sarkhan.huseynov.01@gmail.com

## **Modern concepts in the management of business entities and their essence**

### **Abstract**

The management of business entities has emerged as a science since the 60s and 70s of the 20th century, which, in turn, started to be used by companies and enterprises with different sizes of business entities.

Modern concepts in the management of business subjects are a continuous process of selecting and implementing the goals and strategies of companies and enterprises. The management concept of business entities depends on three strategic macro parameters in firms and enterprises: growth, protection and development.

Looking at the obtained macroeconomic indicators, it should be emphasized that, although the role of business subjects is great, the diversification of our economy has been ensured in recent years, and the purposeful reforms carried out by our state in these directions are contributing to the development of business subjects.

**Keywords:** *business, competition, economy, entrepreneurship, innovation*

## Giriş

**Tədqiqatın məqsədi.** Dünyada rəqabətin müttəsil güclənməsi ilə yanaşı, onun qloballaşması biznes subyektlərinin milli sərhədlərə sığmamasına gətirib çıxarır. Bu da öz növbəsində texnologiyaların sürətlə yenilənməsi ilə yanaşı, həmçinin meydana gələn yeni məhsulların uyğun olaraq kiçik, lakin elastik biznes subyektlərinin yaradılmasına ehtiyac duyulurdu. Belə bir zamanda biznes subyektlərinin idarəedilməsi özünə xas olan alətlərlə yanaşı, elə bir konsepsiyalardan istifadə etməlidir ki, firma və müəssisələr də stabilliklə bərabər, onun dinamikası da ətraf mühitə uğurla adaptasiyası təmin edilsin və idarəetmə fəaliyyətinin effektivlik meyarlarının optimallığını artırsın. Biznes subyektlərinin idarə edilməsində firma və müəssisələrdə uğurların zamanəti olan effektiv idarəetmə meyarları işlənilib hazırlanması və onun tətbiqi nəzərdə tutulur. Biznes subyektlərinin idarə edilməsi zamanı meydana gələn rəqabət mühitində yeni bir mübarizə formasını formalaşdırır.

**Tədqiqatın obyekti.** Qeyri-müəyyən bir şəraitdə müasir biznes subyektlərinin idarəetmə fəaliyyətinin effektivlik meyarları firma və müəssisələrin ətraf mühitə adaptasiyanın idarə edilməsi tədqiqatın obyekti təşkil edir.

**Tədqiqatın predmeti.** Biznes subyektlərinin idarəetmə fəaliyyətinin effektivlik meyarları özündə metodlarla bərabər, texnologiyaları, alətləri, mexanizmləri və istiqamətlərin məcmusu tədqiqatın predmetini təşkil edir.

**Tədqiqatın məqsədi və vəzifələri.** Aparılan tədqiqat biznes subyektlərində idarəetmə fəaliyyətinin effektiv idarə olunmasında onun rolu ilə yanaşı, yerində müəyyənləşdirir. Müasir biznes idarəçiliyində tətbiq edilən effektivlik meyarları öz xüsusiyyətlərini aydınlaşdırır.

Bugünkü günümüzdə bazar münasibətlərinin formalaşdığı bir zamanda iqtisadiyyatımızın inkişafı bilavasitə sahibkarlıqla əlaqədardır. Dünya ölkələrində yeni iqtisadi inkişaf mərhələlərinin meydana gəlməsi, rəqabət mühiti ilə bərabər innovasiyaların sürətlə biznes subyektlərində tətbiq edilməsində yaranan təsirlərə qarşı yeni münasibət üsullarına sistemli yanaşmaqla yanaşı, onun təkmilləşməsi mexanizmlərinə əsaslanan yeni idarəetmə tədbirlərinin həyata keçirilməsi məqsəduyğundur. Yeni formalaşan mühitlərdə fəaliyyət göstərən firma və müəssisələr yalnız daxili çevik idarəetmə sistemi yaratmaqla biznesdə uğur əldə edə və davamlı rəqabət siyasətini qoruyub saxlaya bilər. Yaranan mühitin təsiri getdikcə fəallaşması nəticəsində icrası vacib olan məsələlərin həll edilməməsi firma və müəssisələrdə neqativ təsirlərə məruz qalır (Əzizova, 2012; Hüseynov, 2003).

Biznes subyektlərinin idarəedilməsi XX əsrin sonlarına yaxın geniş surətdə yayılmaqla bərabər, bu sahədə həyata keçirilməsinə böyük üstünlüklər verildi. İqtisadi və siyasi dəyişiklikliyin baş verməsi, idarəetmə amirliyi əsasında böyük bir iqtisadi sistemin çökməsi, qlobalizasiyanın geniş vüsət alması, xarici iqtisadi əlaqələrin inkişafı, bazar münasibətləri əsasında fəaliyyətini quran yeni iri firmaların, müəssisələrin meydana gəlməsi bu cür idarəetmə tipinə marağı atırırdı. Biznes subyektlərinin idarə edilməsi yalnız uzunmüddətli inkişafı müəyyən edən idarəetmə qərarlarının kompleksi kimi deyil. Bu da öz növbəsində biznes subyektlərində xarici konyunkturada yaranan dəyişikliklərə anında cavab verməni təmin edən konkret fəaliyyətlərin məcmusudur. Xarici mühitin təsiri nəticəsində yaranan dəyişikliklərə verilən cavablar biznes subyektlərinin vaxtında idarəetmə manevrlərini gücləndirməli, bu yöndə qurulan məqsədlərə yenidən baxmaqla yanaşı, onun inkişaf istiqamətlərini də nəzərdən keçirməlidir (Abbasov, 2005; Ələkbərov, 2017).

Biznes subyektlərində idarəetmənin ilkin prosesi bütün idarəetmə fəaliyyətinin funksiyaları ilə yanaşı, onun effektivlik meyarlarını özündə ehtiva edir. İdarəetmədə qazanılan uğur biznes subyetlərini gələcəyə istiqamətləndirməklə onu uzunmüddətli inkişaf istiqamətləri ilə yanaşı, mövqelərini də müəyyən edir. Biznes subyektlərinin effektiv idarəedilməsinin nəticəsi olaraq, bazarlarda qazandıqları mövqelərlə yanaşı, onun iqtisadi göstəricilərinə də uzunmüddətli meyllərində təzahürü görünür. Biznes subyektlərində idarəetmənin vəzifələri, onun qarşıya qoyduğu planlar hesabına proqnozlaşmanı, məqsədi, təsərrüfatçılıq metodları ilə yanaşı, funksiyalarının da yerinə yetirilməsi ilə bağlıdır (5).

Bir çox iqtisadi ədəbiyyatlarda formalaşan fikirlərin təhlillərinə baxdıqda biznes subyektlərinin idarəetmə fəaliyyətinin effektivlik meyarlarını aşağıdakı mövqələrə ayırmaq olar:

- uğurlu nəticənin əldə olunması;
- biznes subyektlərinin fəaliyyət sahələrinin bütöv şəkildə birləşdirilməsi və onun əsas cəhətlər üzrə idarə edilməsi;
- biznes subyektlərinin qarşılarına qoyduqları uzunmüddətli planları və onun həyata keçirilməsində birgəliyin təmin edilməsi;
- biznes subyektlərinin idarə edilməsində onun fəaliyyət sahəsindəki effektivliyin mövcudluğuna dair yaranan suallara cavabı;
- biznes subyektlərinin daxili amillərdəki zəif və güclü cəhətlərinin idarəetmə effektivliyi baxımından təhlili;
- biznes subyektlərində formalaşan xarici mühit, onun idarəetmə effektivliyindəki inkişafa köməklik imkanları, o cümlədən dəyişikliklərlə yanaşı, gözlənilən hər hansısa bir təhlükələrin müəyyən edilməsi;

İqtisadi ədəbiyyatlarda biznes subyektlərində idarəetmə cəhətlərinin məcmusu aşağıdakı kimi də xassələndirilir (6):

- fəaliyyət planı,
- rəqiblərə yönəldilmiş fəaliyyət,
- fəaliyyət qaydası,
- ətraf mühitdə mövqeyi,
- perspektivliyi.

Biznes subyektlərinin effektiv idarə edilməsində aşağıdakı tələblərin gözlənilməsi mütləqdir:

- vacib məqsədlər və onların əks olunması;
- təşəbbüs olunan işlərə tərəf çıxılması;
- səylər nəticəsində zəruri vaxtda tələb olan birləşmələr;
- yüksək göstəricilərin əldə edilməsi və bu istiqamətdə az ehtiyat sərfi ilə yanaşı, onun davranış

formaları da nəzərə alınmalıdır;

- idarəedici menecerlərin subordinasiya və koordinasiya düzgün seçmələri;
- ehtiyatların formalaşmasının təmin edilməsi.

İ. Ansoffa görə (7), effektiv idarəetmə — biznes subyektlərinin öz fəaliyyəti sahəsində rəhbərlər tərəfindən tutulan qərarların həyata keçirilməsi qarşıya qoyduqları qərarların məcmusudur. Bu qərarlar aşağıdakı kimi qruplaşdırılır:

1. Biznes subyektlərinin fəaliyyəti və gələcək effektiv fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi üçün istifadə olunan qaydalar.

2. Biznes subyektlərinin ətraf mühitdəki münasibətlərinin müəyyənləşdirilməsi qaydaları. Bu qaydalar vasitəsi ilə hazır olan məhsul, onun əmələ gəlməsində sərf olunan texnologiyalar, hazır məhsulun hansı bazarlarda satılmasının həyata keçirilməsi və bununla yanaşı rəqib biznes subyektlərindən hansı üstünlüklərin əldə edilib və onu qoruyub saxlanılmasını müəyyənləşdirilməlidir.

3. Biznes subyektlərində idarəetmə effektivliyindəki daxili mühit münasibətlərini və onlardan irəli gələn prosedur və qaydaların müəyyənləşdirilməsi üçün nəzərdə tutulan qaydalar (Əliyev, 2013).

4. Biznes subyektlərində idarəetmə fəaliyyətinin müəyyənlik qaydaları.

Biznes subyektlərinin idarəetmə fəaliyyətinin effektivliyinin davamlı olması onun hansı interval sahəsində davranışı tamamilə müəyyən və nisbi sabit xətt şərtləri ilə fəaliyyət göstərən bir tərzdir. Biznes subyektlərində effektiv idarəetmə proqramını səciyyələndirən prof. T. Ə. Quliyevin fikrincə, idarəetmə fəaliyyətin effektivliyini planlaşdırmaqla bərabər, layihəni hazırlayıb, onun idarəetmə vəzifələrini müəyyən edib nə dərəcədə əhəmiyyətli olmasıdır. Bu əsasla da onun qarşısında duran vəzifələrin yerinə yetirilməsinə nəzarət, inkişaf meyilləri və alqoritmlərini müəyyən etməklə yanaşı, vacib problemlərin aradan qaldırılmasından ibarət olmalıdır. İqtisadçının fikrinə əsasən, biznes subyektlərində idarəetmə fəaliyyətində effektivliyin keyfiyyətli olması, elmi metodologiya ilə yanaşı, onun prioritetləriylə bərabər real məqsədlərdən doğan potensiallara əsaslanan insan amillərinə əsaslanır. Biznes subyektlərinin idarəetmə fəaliyyətinin effektivlik meyarları anlayışının daha geniş şərhinə ehtiyac vardır (Şahbazov, 2005; Mustafayev, 2008).

Biznes subyektlərinin idarəetmə fəaliyyətinin effektiv meyarlarının formalaşması ilə yanaşı, onun reallaşma prosesindəki idarəetmənin təhlili təkcə “tədqiqat”, “konstruktiv” və “distributiv” mərhələləri ilə kifayətlənmir. İdarəetmənin təşkili və onun hər hansı bir hissələrinin təhlili onun formalaşması taktiki xüsusiyyətlərin tətbiqini tələb edir. İdarəetməyə təsir göstərən amillər və onların təsnifatına hazır olan yanaşmalar aşağıdakı kimi təsnifatlaşdırılır:

- xarici və daxili;
- obyektiv və subyektiv;
- qabaqcadan görünən və hiss edilə bilən risklərin təhlili, o cümlədən var olan amillər;
- idarəetmədə əhəmiyyət kəsb edən və ikinci dərəcəli amillər;
- ümumi və spesifik, ekstensiv və intensiv;
- kəmiyyət qiymətləndirilməsinə qapılan, qapılmayan və s. amillərdir.

Azərbaycanda biznes subyektlərini qurub onların idarəetmə mahiyyəti ilə bərabər, inkişafı və eləcə də təsirsiz ötürməyən amillər, təhlildən irəli gələn inkişaf və onun formalaşması, o cümlədən reallaşma metodologiyasına baxdıqda aşağıdakı tələblərin nəzərə alınması vacibdir:

- biznes subyektlərinə müxtəlif baxışların əks olunması;
- makro və mikroiqtsadi əlaqələr zamanı inkişafın təmin edilməsi;
- hər cür idarəetmə səviyyələrindən istifadə imkanları;
- idarəetmə mahiyyətini planlaşdırmaq, bununla yanaşı əldə olunan nəticələri təhlil edib onun inkişafdakı proseslərinin qiymətləndirilməsi;
- rəqabət amillərinin müqayisəli təhlili;
- əsas amillərlə yanaşı, əldə edilən layihələr və onların strukturlarına təsir edən xarici mühitin məcmusu və onun təsir uçuğu;
- qəbul edilmiş idarəetmə qərarları, onlardan irəli gələn idarəetmə və onun mahiyyət etibarını formalaşmış xüsusiyyətlərə baxılması.

Bir çox iqtisadi ədəbiyyatlarda biznes subyektlərinin idarəetmə fəaliyyətinin effektivlik meyarlarının qarşısında əsas məsələlərdən biri də potensialı kadrların hazırlanmasıdır.

Biznes subyektlərinin idarəetmədə formalaşan hansısa bir cəmiyyət və onun inkişafı özündə yeni bir qərarların hazırlanıb işlək bir şəkllə salınması ondan doğan reallaşmalara əsaslanmalıdır. Bu baxımdan qəbul edilən qərarların idarəetmədəki müvafiq peşə sahibləri tərəfindən hazırlanıb qəbul edilməklə yanaşı, onu reallaşdırmalıdır. İdarəetmənin mahiyyəti qəbul edilmiş qərarlara müvafiq olan tam formalaşmamış onun düzgün hesablanmış xüsusiyyətləridir.

İdarəetmə özündə bir çox qərarları birləşdirərək, onlardan irəli gələn təmin etməklə yanaşı, açılan yeni bir imkanları seçdikdə formalaşan bir fikrə bağlı zehni, fiziki və hissələrin inkişaf məcmusudur. İdarəetmədə fəaliyyət sahələrindən asılı olaraq, mümkün olan qədər biznes subyektlərinin məqsədlərini bilməklə yanaşı, qarşılarına qoyduqları məqsədləri, o cümlədən onlara nail olmaqla bərabər inkişafa gedən yolları, üsulları, vasitələri və imkanları tələb edən bilik və bacarıqlara sahib olmalıdırlar. Bu zaman alternativ qərar variantları düşünüb onların arasından ən uyğun olanları seçə bilsinlər. Seçilən alternativlər arasında biznes subyektlərinin mühiti onun hansı şəraitdə idarəetmə bilikləri, bacarıqları, qabiliyyətləri, şəxsiyyətləri, təhsilliliyi və potensiallarından asılı olaraq dəyişir. Buna görə də seçilmiş variantı qüsursuz bir variant kimi qəbullanmaq doğru olmazdı. Biznes subyektlərində idarəetmənin yuxarıdakı xüsusiyyətlərinə uyğun gələnin qəbul edilməsi ən optimal variantdır. Qəbul edilən xüsusiyyətlərin yüksək olma səviyyəsi nə qədər keyfiyyətli olması, qəbul olunmuş qərarlar öz keyfiyyətini göstərəcəkdir.

Qərar fəaliyyət sahəsində başlanğıc nöqtəsi olmaqla idarəetmə funksiyasının əsas hissələrindəndir. İdarəetmədə qəbul edilmiş qərarlara ehtiyac idarəetmənin bütün sahələrində yaranmaqla yanaşı, onun fəaliyyətində meydana gələn bütün aspektləri özündə birləşdirir.

İdarəetmədə vəziyyətin mahiyyəti onun mürəkkəbliyi, konkretlik konteksti, qərarların qəbul edilməsi yanaşmasından müəyyən edilmiş prosedurlar və onlardan irəli gələn idarəetmə qərarları əsasən dövrün qaydalarına uyğunluq müəyyən edilə bilər. Qəbul edilmiş bir sıra proseslərə əsasən idarəetmə mahiyyəti özündə dörd mərhələni birləşdirir. Onlar aşağıdakılardır:

1. Həlli tələb olunan məsələlərin əsaslandırılması və onlardan irəli gələn qərarlara uyğun olaraq, vəzifələrin təyin olunması.
2. İnformasiyaların toplanılması, onlardan irəli gələn nöqsanların aradan qaldırılmasında tələb olunan resursların mənimsənilməsi.
3. İdarəetmədən doğan qərarlar və onların yerinə yetirilməsi yolları.
4. İdarəetmə prinsipinə uyğun qərarların operativ bir şəkildə həyata keçirilməsi.

Bu mərhələlərə əsasən idarəetmə obyektiv öyrənilməsi ilə yanaşı, onun xarici və daxili mühitinə dair məlumatlar toplanılmaqla bərabər, yaranan problemləri aradan qaldırılmasında ədalətli və dəqiq olmalıdır. Qarşıya qoyulmuş məqsədlərə çatmaqda zəruri məlumatlar bazasını formalaşdırmaq, ondan irəli gələn nöqsanların öyrənilməsi, həll olunacaq nöqsanların səviyyəsi və nöqsanların həlli üçün lazım olan resursların öyrənilməsi də daxildir. Biznes subyektlərinin idarəedilmə fəaliyyətində effektivlik meyarının ən əhəmiyyətli effektiv idarəetmənin bir neçə versiyasının inkişafıdır. Sonda bu da özündə ən səmərəli variantların seçilməsini, qərarların müzakirəsi ilə yanaşı, ekspertlər, idarə heyəti arasında iş komitələri, qəbul edilmiş qərarların geniş müzakirəsi və bundan irəli gələn heyətin bütün kadrlarının seçilib ən yaxşı idarəetməyə sahib olmağa imkan verir. İdarəetmə qərarlarının qəbul edilməsi və həyata keçirilməsi müddət məsul şəxslər, lazımi resurslar, yerinə yetirmə metodları və hesabatların hazırlanıb təqdim olunması metodları göstəriləlidir.

Müvafiq qayda olaraq, biznes subyektlərinin idarəedilməsi obyektin ilkin parametrlərinin, arzu olunan dəyərlərin və onlara nail olmaq yollarının müəyyən edilməsini, ilkin vəziyyətdən istənilən vəziyyətə keçid prosesinin təşkilini və ona nəzarəti əhatə edir.

Biznes subyektlərində idarəetmənin mahiyyəti qarşıya qoyulan hədəfə çatmaq üçün, idarəetmədə kənarlaşmalar zamanı həm keçid prosesini və bundan irəli gələn məqsədləri tənzimləməkdir. Biznes subyektlərinin effektiv idarə edilməsi cəmiyyətin texniki, texnoloji, maliyyə, iqtisadi, sosial-mədəni və informasiya tərəqqisinə uyğun olaraq, mütərəqqi dəyişikliklərin tətbiqi üçün tədbirlərin həyata keçirilməsinin məqsədyönlü prosesidir ki, bu da rəqabət qabiliyyətinin yüksəldilməsi, biznes strukturunun istehsal-təsərrüfat fəaliyyətinin səmərəliliyinin genişləndirilməsi və təkmilləşdirilməsinə gətirib çıxarır.

### Nəticə

Bugünkü günümüzdə biznes subyektlərinin idarə edilməsində müasir konsepsiyaların formalaşması bazar münasibətləri ilə bərabər rəqabət mühitində uğurlu fəaliyyətin göstərilməsindən irəli gələn firma və müəssisələrin yaşaması və davamlı fəaliyyət göstərməsində tələb olunan ən başlıca amillərdən biridir. Dəyişən mühitimizdə fəaliyyət göstərən firma və müəssisələr yeni formalaşmış mühitə adaptasiya olmasını özündə zəruri etməklə yanaşı, mühit tələbini də dəyişir.

Formalaşan idarəetmə mühitindən doğan tələb firma və müəssisələrdə ən effektiv fəaliyyət sistemlərinin yaradılması ilə yanaşı, onların idarə edilməsində əsas vəzifələrdən biridir. Biznes subyektlərinin idarə edilməsi qarşısına qoyduğu əsas məqsədlərdən biri uzunmüddətli bir vaxta uğurlu idarəetmə fəaliyyətini təmin etməsidir. Bunun üçün də bir çox firma və müəssisələr məqsədlərinə nail olaraq arzu edilən mövqelərə yiyələnmə, onun qorunub saxlanılması ilə yanaşı, idarəetmənin strateji inkişafıdır. Bunun əsasında da məqsədlərə çatmaq üçün biznes subyektlərinin idarə edilməsi konkret vəzifələrin icrasını tələb edir.

Dünya ölkələrində biznes subyektlərinin idarə edilməsi özündə birləşdiriyi konsepsiyaların məqsədləri yüksək idarəetməyə nail olmaqla səciyyələndirilir. Biznes subyektlərinin idarəetmə taktikasının tərkib hissəsini vurğuladıqda, öncə biznes subyektlərində idarəetmə ilə yanaşı, onun əsas hissəsi kimi çıxış edən taktikalar başa düşülür. Bu əsasla idarəetmə özündə bir çox idarəetmələri birləşdirir ki, buna ümumi idarəetmə, rəqabətin idarə edilməsi, məhsul satışının idarə edilməsi, bazarları əhatə edən idarəetmə, qiymət qoyuluşlarının idarə edilməsi və s. kimi idarəetmələrin adlarını vurğulamaq olar.

Bir firma və müəssisənin idarəedicisi əsas həyata keçirmək istədiyi idarəetmə taktikasının vacibliyi ilə yanaşı, onları həyata keçirmək üçün hansı ünsürləri bilməyi vacibdir. Fəaliyyət

sahələrindən asılı olaraq, biznes subyektlərinin idarə edilməsində başlıca səlahiyyət idarəetmə qaydalarını idarəedicilərə uyğun olaraq bölüşdürülməsi üçün aşağıda göstərilənlərə əməl etməlidirlər:

1. İdarəetmədə səlahiyyətləri bölüşdürərkən onun yerinə yetirilmə səviyyəsi, işçilər üzərindəki yetkinlik dərəcəsi, təşəbbüskarlıqla yanaşı, gözlənilmə səviyyəsi və bundan doğan tələbkarlıq tipinin aydın şəkildə müəyyən edilməsi.

2. İdarəedicilər tərəfindən verilən tapşırıqların vaxtında həyata keçirilməsində lazım olan məlumatları əldə etmək üçün işçilərə verilən vaxtlar.

3. Biznes subyektlərində idarəetmə mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsində bir çox istiqamətlərin zəruriliyindən irəli gələn tədbirlər planının həyata keçirilməsində görülməli işlər.

a. Biznes subyektlərində innovasiyaların tətbiq edilməsi – innovasiyaların idarəetmədə tətbiqini bütün sahələrdə həyata keçirmək potensialların tapılıb onların komanda şəklində işləməsi ilə yanaşı, işçilərə verilən motivasiyalar.

b. Firma və müəssisələrdə istifadə edilən idarəetmə strukturlarının təkmilləşməsi – bugünkü günümüzdə yaradılan biznes strukturlarının sadə olması, idarəetmələrin mərkəzləşdirilməsi, nisbətən müstəqilliyin olması, çalışqanlıqla yanaşı, peşəkar kadrların yığılması və bundan irəli gələn məsələlərin həyata keçirilmə planları.

c. İdarəetmə kontrollinqinin tətbiqi sahəsinin genişləndirilməsi — bu da öz növbəsində idarəetmədə bir sistemi formalaşdırıb onun effektiv bir şəkildə fəaliyyətini kənar təsirlər nəticəsində yaranan mənfi göstəricilərdən qorunmalıdır. İdarəetməni uğurla realizə etməklə bərabər, ondan irəli gələn idarəetmənin təkmilləşdirilməsi üçün informasiya təminatında müasir matris analitik modelləri tətbiq edilməlidir. Xərclərin idarəedilməsi mexanizmini təkmilləşdirməklə yanaşı, onun kontrollinqinə də cavabdeh olan strukturu formalaşdırmalıdır. Bu əsasla da idarəetmədə bütün bölmə və strukturların optimal və səmərəli şəkildə iştirakı təmin edilməlidir. İdarəetmənin funksiyaları arasında koordinasiya nail olunmalı və əks əlaqə gücləndirilməlidir. Bu baxımdan keyfiyyətli idarəetmə göstəriciləri müntəzəm qaydada analiz edilməklə yanaşı, onun qiymətləndirilmə dairəsi daha geniş elementlərlə əhatə edilməlidir.

### Ədəbiyyat

1. Əzizova, G. (2012). Dövlətin investisiya-innovasiya siyasəti (monoqrafiya). Bakı, İqtisad Universiteti nəşriyyatı.
2. Hüseynov, S. Y. (2003). Davamlı insan inkişafının strateji istiqamətləri (monoqrafiya). Bakı, Adiloğlu.
3. Abbasov, A. B., Abbasova, R. Ə., Fərruxov, A. H. və b. (2005). Biznesin əsasları. Bakı.
4. Ələkbərov, U. K. (2017). Davamlı inkişaf və ekoloji sivilizasiyanın idarə edilməsinin əsasları (monoqrafiya). Bakı, Təhsil.
5. [www.arama.com](http://www.arama.com)
6. [www.iqtisad.net](http://www.iqtisad.net)
7. [www.google.az](http://www.google.az)
8. Əliyev, M. Ə., Həmidov, H. İ. (2013). Biznesdə insan resurslarının idarə edilməsi (dərslək). Bakı.
9. Şahbazov, K., Məmmədov, M. H., Həsənov, H. S. və b. (2005). Menecment. Bakı.
10. Mustafayev, F. F. (2008). Keçid iqtisadiyyatında dövlət tənzimlənməsinin makroiqtisadi aspektləri (monoqrafiya). Bakı, Elm.

Göndərilib: 20.06.2024

Qəbul edilib: 18.07.2024